

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 12

Засновано у 2015 році

Рівне – 2020

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 12. / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2020. – 299 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. С. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Останчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Sieradzka-Baziur Wożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Савчук Б. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітніх технологій ім. Б. Ступарика Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка»;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Нустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української та іноземної лінгвістики, проректор з науково-педагогічної роботи Луцького національного технічного університету;

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Побірченко Н. С., доктор педагогічних наук, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк (Падалка) О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Zdzislaw SirojC (Здзіслав Сіройц), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіки, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Jolanta Skubisz (Йоланта Скубіш), доктор соціальних наук в галузі педагогіки, викладач кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. Збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних **Index Copernicus International**: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: **проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 9 від 29 жовтня 2020 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

ЗМІСТ

Чижевський Б. Педагогічний Прометей!.....	6
Jolanta Skubisz. Wirtualny wymiar dydaktyki w szkole wyższej.....	18
Петренко О. Питання сімейного виховання в контексті філософсько-педагогічної спадщини Німеччини (середина XVIII – початок XXI століття).....	27
Inna Yashchuk. The ways of renovating the ethnic history of the modern state: the activities of the proskuriv polish pedagogical technical school.....	41
Козак Л. Характеристика сучасних форм організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.....	49
Потапчук Т. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього педагога початкових класів до використання здоров'язбережувальних технологій.....	58
Руденко В., Руденко Н. Методика розробки наукової проблеми в педагогічних дослідженнях.....	66
Баліка Л., Ярута Н. Формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку на основі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського: з досвіду роботи.....	75
Бісовецька Л., Верхова І. Метод проєктів як засіб формування здорового способу життя.....	85
Бричок С., Шалівська Ю. Діагностика як основа психолого-педагогічного супроводу дітей із обмеженими можливостями здоров'я.....	93
Iryna Budz. Prospects of the use of Great Britain's experience in the educational system of gifted schoolchildren in Ukraine.....	104
Волошина О. Інтерактивна компетентність сучасного вчителя як запорука ефективності освітнього процесу.....	111
Глінчук Ю. Педагогічні умови формування фахової працезохоронної компетентності у студентів педагогічних спеціальностей.....	118
Гринькова Н. До проблеми духовно-морального виховання студентів педагогічних закладів вищої освіти.....	125
Гудовсек О. Сучасні підходи до естетичного виховання молодших школярів засобами етнопедагогіки.....	132
Дмітренко Н. Експериментальна перевірка ефективності методики автономного навчання професійно орієнтованого англomовного спілкування майбутніх учителів математики.....	138
Козир М., Мелашенко А. Педагогічні умови використання казок В. О. Сухомлинського як засобу формування морально-етичних понять у старших дошкільників.....	146
Короткова Л. Чинники професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера.....	161
Кошелева Н. Формування методичної компетентності майбутніх викладачів психології засобами дидактичного проєктування.....	168
Міхно О. Спадщина Василя Сухомлинського в інтернет-просторі: онлайн-проєкти Педагогічного музею України та ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського.....	175
Олійник Н. Формування професійної компетентності студентів-аграріїв.....	183

Проценко І. Формування толерантності у студентів закладів вищої освіти як педагогічна проблема.....	192
Руденко Н., Козлюк О. Особливості формування емпатії у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.....	200
Слудький Я. Особливості лінгвістичної підготовки іноземних студентів в університеті Алабами (США).....	207
Сорочинська Т. Творча спадщина В. О. Сухомлинського в системі професійної підготовки вчителя.....	214
Стельмашук Ж. Чинники розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи.....	220
Степанова О. Формування комунікативної компетенції в майбутніх логопедів у процесі вивчення дисципліни «Риторика та культура мовлення».....	227
Ціпан Т. Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнівської молоді.....	235
Шадюк О. Готовність майбутніх вихователів до роботи з дітьми раннього віку.....	242
Щербакова К. Використання захисної функції гри в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.....	250
Білохвощенко С., Кальчук М., Махия С., Прус Г., Борисполець О., Ярмак О. Нова українська школа крізь призму ідей Василя Сухомлинського: «У кожній школи має бути своє неповторне обличчя»	259
Кошук В. Формування іншомовної професійної комунікативної компетенції у студентів автотранспортного фахового коледжу у процесі вивчення англійської мови.....	269
Подуфалов А. Розумове виховання молодших школярів під час занять конструкторською діяльністю.....	276
Чепурка О. Сутність поняття «професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації» в контексті сучасної освітньої парадигми.....	285

УДК 378.015.311:373.3.011.3-051

DOI: [10.35619/iiv.v1i12.309](https://doi.org/10.35619/iiv.v1i12.309)

Стельмашук Жанна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0003-2368-4209,
e-mail: zhanna.stelmashuk@rshu.edu.ua

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті на основі здійсненого теоретичного аналізу розглянуто сутність поняття «емоційного інтелекту». Уточнено, що емоційний інтелект майбутніх учителів початкової школи являє собою сукупність здібностей, здатностей, знань, умінь і навичок, що дають змогу особистості розуміти власні емоції та емоції інших людей, управляти власними емоціями, створювати сприятливу емоційну атмосферу в процесі педагогічного спілкування.

Доведено неоднозначність поглядів учених щодо можливості розвитку емоційного інтелекту. З'ясовано, що у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях виділяють дві групи передумов розвитку емоційного інтелекту: біологічні (функціональна асиметрія мозку, властивості темпераменту та когнітивні здібності) та соціальні (умови родинної соціалізації, особистісні установки, власна активність особистості та її релігійність).

Схарактеризовано біологічні передумови розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи, його вікові закономірності розвитку в онтогенезі.

На основі застосування методів теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення обґрунтовано педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи (розуміння майбутніми учителями сутності емоційного інтелекту як важливої складової особистісної самореалізації та успішної професійної діяльності; створення сприятливого освітнього середовища в закладі освіти; впровадження в освітній процес закладу вищої освіти активних форм, методів та засобів його розвитку).

Ключові слова: емоційний інтелект, розвиток, учитель початкової школи, чинники, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту майбутнього учителя початкової школи обумовлена потребою підготовки педагога, який не лише має високий рівень знань, умінь та навичок з фаху, але й володіє здатністю до рефлексії як результату здатності розуміти власні емоції та емоції інших, уміє відчувати і враховувати емоційний стан особистості, встановлювати емоційний контакт та будувати ефективне педагогічне спілкування.

Окрім того, учитель початкової школи повинен бути емоційно стійким до стресових ситуацій, бути готовим не лише створювати здоровий психологічний

мікроклімат у класі, а й розвивати у дітей молодшого шкільного віку емоційний інтелект як наскрізне уміння учня Нової української школи.

Наукові дослідження та практика роботи закладів освіти засвідчують, що саме розвинений емоційний інтелект особистості є однією з передумов успішної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених (Bar-On (1997); Гоулман (2011); К. Дерев'яко (2016), Д. Люсін (2004), Н. Коврига, Е. Носенко (2003), Mayer, J.D.& Salovey (1993, 1995) та ін.) дав підстави дійти висновку, що загалом емоційний інтелект розглядається як здатність сприймати і розуміти власні емоції та емоції інших людей, керувати емоціями на основі інтелектуальних процесів, а також здатність до аналізу вчинків і причин власних емоційних станів та мотивів вчинків інших людей.

Водночас можемо констатувати неоднозначність позиції дослідників проблеми емоційного інтелекту щодо можливості його розвитку. Зокрема, Дж. Майер та П. Селовей зауважували про малоймовірність підвищення рівня емоційного інтелекту, оскільки «це відносно стійка здібність» (Mayer, J.D.& Salovey, 1995).

Натомість Д. Гоулман, один із розробників теорії емоційного інтелекту, є прихильником іншої думки, зауважуючи, що «нервові шляхи мозку продовжують розвиватися аж до середини людського життя, а тому можливий і емоційний розвиток, який виявляється в усвідомленому регулюванні емоцій і полягає у розвитку таких здібностей, як самоконтроль, завзяття і наполегливість, а також уміння мотивувати свої дії» (Гоулман, 2011).

В окремих наукових розвідках з психології та педагогіки (Г.Кошопько (2013), І.Войціх (2016), Н.Деньга (2019) та ін.) зроблено спробу дослідити психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту майбутніх психологів та педагогів.

Однак наразі існує потреба уточнення чинників формування емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи, що є **метою** цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уточнення чинників розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи потребує уточнення сутності та структурних елементів поняття «емоційний інтелект».

Слід зазначити, що ґрунтовне тлумачення поняття «емоційний інтелект» здійснено переважно у працях психологів. Зокрема, Д. Гоулман, американський журналіст і психолог, у праці «Emotional Intelligence» на матеріалах психологічних досліджень та опитувань довів, що успіх в житті залежить не стільки від логічного інтелекту IQ, як від здібностей керувати своїми емоціями. Відтак, емоційний інтелект він трактував як «особистісну властивість, здатність людини пояснювати власні емоції та емоції оточуючих з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей» (Гоулман, 2011).

Інші американські психологи Дж. Майер та П. Селовей під емоційним інтелектом розуміють «здібність адекватно сприймати, оцінювати та виражати емоції; спроможність породжувати почуття, коли вони сприяють мисленню; спроможність розуміти емоції та знання, що стосуються емоцій, а також здібність регулювати емоції, щоб сприяти власному емоційному та інтелектуальному зростанню» (Mayer, J.D.& Salovey, 1995).

Російський психолог Д. Люсін пропонує трактувати емоційний інтелект як здатність до розуміння (людина може розпізнавати емоцію, тобто встановити сам факт наявності емоційного переживання у себе або в іншої людини; може ідентифікувати емоцію, тобто встановити, яку саме емоцію відчуває вона сама або інша людина, і знайти для неї словесний вираз; розуміє причини, що викликають цю емоцію, і наслідки, до яких вона приведе) і управління своїми та чужими емоціями (людина може контролювати інтенсивність емоцій, перш за все стримувати занадто сильні емоції; може контролювати зовнішнє вираження емоцій; може за необхідності довільно викликати ту або іншу емоцію) (Люсін, 2004). Автор виділив два види інтелекту: внутрішньоособистісний та міжособистісний емоційний інтелект.

Під емоційним інтелектом майбутніх учителів початкової школи будемо розуміти сукупність здібностей, здатностей, знань, умінь і навичок, що дають змогу особистості розуміти власні емоції та емоції інших людей, управляти власними емоціями й, аналізуючи ситуацію спілкування, створювати сприятливу емоційну атмосферу в процесі педагогічного спілкування.

Аналіз педагогічних та психологічних джерел з проблеми розвитку емоційного інтелекту особистості засвідчив інтерес науковців до проблеми визначення чинників, які мають вплив на розвиток емоційного інтелекту особистості.

Приміром, доктор педагогічних наук Л. Буркова (Буркова, 2010) пропонує відсоткове співвідношення факторів впливу на розвиток емоційного інтелекту людини: генотип батьків (40%), виховання в сім'ї (10%) та соціальне середовище (50%).

Грунтовний аналіз передумов розвитку емоційного інтелекту знаходимо у навчально-методичному посібнику С. Дерев'янка «Феноменологія емоційного інтелекту» (2016). Дослідниця виділила дві групи передумов: біологічні, що обумовлені генетично (функціональна асиметрія мозку, властивості темпераменту і когнітивні здібності), та соціальні (умови родинної соціалізації, особистісні установки, власна активність особистості та її релігійність) (Дерев'янка, 2016, С.145-146).

Існують біологічні передумови емоційного інтелекту: чим вищий рівень IQ у батьків, тим вищий показник розвитку емоційної сфери у дітей. З огляду на це, не можна не погодитися з думкою Д. Гоулмана, що визначає головним біологічним чинником розвитку емоційного інтелекту *домінування правої півкулі*. Як відомо, права півкуля відповідає за творче мислення, цілісність сприйняття, уяву. Відповідно діти із домінуванням правої півкулі здатні краще розпізнавати емоції та адекватно реагувати на почуття інших людей.

С. Дерев'янка зауважує, що «такі властивості темпераменту як нейротизм, екстраверсія, сумлінність взаємопов'язані з емоційним інтелектом як рисою особистості. Емоційна стійкість сприяє розумінню власних емоцій, однак утруднює процес інтерпретації емоцій інших людей. Сумлінність впливає на продуктивність розуміння емоцій інших.... Екстраверсія пов'язана з розумінням емоцій інших та управління власними емоціями» (Дерев'янка, 2016, с.145).

У психології доведено, що кінестетики більш емпатійні, більш раціонально реагують на емоційні впливи інших людей, як аудіали.

У свою чергу соціальні чинники відіграють також значну роль у розвитку емоційного інтелекту особистості. У контексті нашого дослідження закономірний науковий інтерес викликають педагогічні чинники розвитку

емоційного інтелекту, які вважаються основними у формуванні емоційно зрілої особистості з моменту входження у простір освітнього середовища.

Слід зазначити, що емоційний інтелект в онтогенезі має вікові закономірності розвитку. Зокрема, характерними проявами емоційного інтелекту у юнацькому віці є відповідальність за власні емоційні переживання при загальній високій експресивності емоцій.

Здатність до розуміння емоцій як складова емоційного інтелекту у цьому віці характеризується зростанням значення рефлексії емоційних переживань та різноманітністю переживань почуттів, а здатність до інтуїтивного розуміння емоцій виявляється у чуйності та естетичній сприйнятливості. Здатність управляти емоціями характеризується все більшим контролем за вираженням негативних емоцій, посилення емоційної саморегуляції.

Відбуваються зміни і в здатності до управління емоціями інших людей: зростає здатність до навмисного вираження емоцій та почуттів, які використовуються для впливу на інших. Як зауважує С. Дерев'яно, особи юнацького віку намагаються проаналізувати і роз'яснити конфліктні, складні ситуації, при цьому орієнтуються на потреби і особистісні особливості інших (Дерев'яно, 2016, с.155).

Однак урахування лише розглянутих вище чинників не є достатнім для розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи. Важливо забезпечити дотримання певних педагогічних умов.

Аналіз наукових джерел та практики роботи закладів освіти дає підстави констатувати, що здобувачам освіти цієї вікової категорії притаманне різноманіття емоційних реакцій та способів їх вираження.

Насамперед необхідно домогтися усвідомлення майбутніми учителями розуміння сутності емоційного інтелекту та важливості його як для особистісної самореалізації, так і для подальшої професійної діяльності. Значний потенціал для цього мають такі фахові дисципліни, як-от: педагогіка, вступ до спеціальності, теорія і методика виховання, педагогічна майстерність тощо.

Необхідною умовою розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи є створення сприятливого освітнього середовища в ЗВО. Адже сприятливий психологічний мікроклімат, атмосфера творчості, співробітництва, підтримки та партнерства є запорукою ефективності розвитку досліджуваного феномена. Емоції під час спілкування з колегами та педагогами здатні пробудити відкритість у переживаннях та почуттях. Прийняття і розуміння кожної особистості здобувача освіти, вияв довіри і поваги до неї, ненав'язлива допомога та підтримка, відкритість та готовність завжди прийти на допомогу сприяє розвитку емоційного інтелекту.

Розвиток емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи може відбуватися в різних видах діяльності, зокрема, у процесі організованого навчання і виховання.

Тому ще однією умовою розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти є впровадження в освітній процес закладу вищої освіти активних форм, методів та засобів його розвитку. Слід зауважити, що під час визначення рівня емоційного інтелекту особистості беруть до уваги показники його чотирьох ключових критеріїв: когнітивний (здатність до ідентифікації власних емоційних станів та емоційних станів інших людей, емоційна обізнаність), рефлексивний (здатність до рефлексії своїх вчинків і причин емоційних станів, здатність до аналізу мотивів вчинків інших людей), поведінковий (здатність контролювати свій

емоційний стан, використовувати отриману емоційну інформацію під час спілкування з оточуючими, здатність обирати свій спосіб досягнення мети) та комунікативний (здатність до внутрішнього позитивного настрою, до емпатійного ставлення до оточуючих та прояву комунікабельності).

Отже, доцільним буде застосування як традиційних, так і активних інноваційних форм, методів та засобів його розвитку.

Варто наголосити на значному потенціалі системи тренінгових занять задля розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи, що передбачає застосування міні-лекцій, дискусій, дебат, рефлексії, психогімнастики, арт-терапії, інтерактивних вправ, рольових ігор, case study, swot-аналіз тощо. Приміром, для розвитку внутрішньо особистісного емоційного інтелекту доречними будуть вправи «Відгадай емоцію», «Намалюй настрій», «Стежинка емоцій», мозковий штурм «Позитивні і негативні сторони емоцій» міні-дискусія «Навіщо учителю емоції», проєктивний малюнок «Світ емоцій», натомість для розвитку міжособистісного інтелекту – міні-лекція «Як керувати емоціями», вправа «Мої досягнення», «Вербалізація емоцій дитини» тощо.

Окрім того, розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи сприятиме і залучення їх до різних видів поза аудиторної роботи, зокрема, соціальних проєктів, акцій, заходів тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, врахування обґрунтованих вище чинників розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи значною мірою сприятиме вирішенню означеної проблеми, однак не вичерпує усіх можливостей щодо розвитку досліджуваного феномену під час професійної підготовки майбутніх педагогів. Перспективи подальших наукових пошуків вбачасмо у дослідженні форм, методів та засобів розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Bar-On, R. (1997). *The Bar-On Emotional Quotient Inventory: Technical Manual*. Toronto : Multi-Health Systems, 1997. 216 p.
- Гоулман, Д. (2011). *Емоціональний інтелект*. Москва: АСТ: Астрель. 478с.
- Mayer, J. & Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied and Preventive Psychology*. V.4. P.197–208.
- Дерев'яно, С. *Феноменологія емоційного інтелекту*: навч.-метод. посіб. Чернівці: Поліграф. 312 с.
- Носенко, Е та Коврига, Н. (2003). *Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції*. Київ: Вища школа. 126 с.
- Кошонько, Г. (2013). Розвиток емоційного інтелекту студентів-психологів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Педагогічні та психологічні науки. 2013. №4. сс. 341–350.
- Войціх, І. (2016). Педагогічні умови формування емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*, Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_6 [Дата останнього звернення 2 жовтня 2020]
- Деньга, Н. (2019). Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. № 2 (26). сс. 238–242.

Люсин, Д. та Ушаков, Д. (2004). *Современные представления об эмоциональном интеллекте. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования*. Москва: Ин-т психологии РАН, 2004. сс. 29–36.

Буркова, Л. (2010). *Соціономічні професії: інноваційна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах*: монографія. НАПН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. : Інфосистем, 277 с.

REFERENCES

Bar-On, R. (1997). *The Bar-On Emotional Quotient Inventory: Technical Manual*. Toronto : Multi-Health Systems, 1997. 216 p. [in English]

Goulman. D. (2011). *Emotsionalnyy intellekt*. [Emotional intelligence]. Moskva: AST: Astrel. 478 s. [in Russian]

Mayer, J. and Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied and Preventive Psychology*. V.4. P.197-208. [in English]

Derevianko, S. *Fenomenolohiia emotsiinoho intelektu* [Phenomenology of Emotional Intelligence]: navch.-metod. posib. Chernihiv: Polihraf.312 s. [in Ukrainian]

Nosenko, E ta Kovryha, N. (2003). Emotsiinyi intellekt: kontseptualizatsiia fenomenu, osnovni funktsii. [*Emotional Intelligence: conceptualisation of the phenomenon, the main functions*]. Kyiv: Vyshcha shkola. 126 s. [in Ukrainian]

Koshonko, H. (2013). Rozvytok emotsiinoho intelektu studentiv-psykholohiv [Development of emotional intelligence of students-psychologists]. V: *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohichni ta psykholohichni nauky*. No4. ss. 341-350. [in Ukrainian]

Voitsikh, I. (2016). Pedahohichni umovy formuvannia emotsiinoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Pedagogical conditions for the formation of emotional competence of future psychologists in the process of professional training]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Seriya: *Pedahohika*, Vyp. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_6 [Data ostannoho zvernennia 2 zhovtnia 2020] [in Ukrainian]

Denha, N. (2019). Pedahohichni umovy rozvytku emotsiinoho intelektu maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Pedagogical conditions for the development of emotional intelligence of future primary school teachers]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. No 2 (26). ss. 238-242. [in Ukrainian]

Lyusin. D. ta Ushakov. D. (2004). *Sovremennyye predstavleniya ob emotsionalnom intellekte. Sotsialnyy intellekt: Teoriya. izmereniye. Issledovaniya* [Modern concepts of emotional intelligence. Social Intelligence: Theory, Measurement, Research]. Moskva: In-t psikhologii RAN. 2004. ss. 29–36. [in Russian]

Burkova, L. (2010). Sotsionomichni profesii: innovatsiina pidhotovka fakhivtsiv u vyshcheykh navchalnykh zakladakh [Socionomic professions: innovative training of specialists in higher educational institutions]: monohrafiia. NAPN Ukrainy, Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv. : Infosystem, 277 s. [in Ukrainian]

FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' EMOTIONAL INTELLIGENCE

Zhanna Stelmashuk

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory
and Methods of Education,
Rivne State University for the Humanities
ORCID : 0000-0003-2368-4209,
Rivne, Ukraine
e-mail: zhanna.stelmashuk@rshu.edu.ua

Abstract. The essence of the concept of “emotional intelligence” on the basis of the theoretical analysis is considered in the article

It was clarified that the emotional intelligence of future primary school teachers is a set of abilities, knowledge, skills and abilities that allow a person to understand their own emotions and the emotions of others, manage their own emotions, create a favorable emotional atmosphere in pedagogical communication.

The ambiguity of scientists' views on the possibility of developing emotional intelligence has been proved.

It was found that in modern psychological and pedagogical research there are two groups of prerequisites for the development of emotional intelligence: biological (functional asymmetry of the brain, temperament and cognitive abilities) and social (family socialization, personal attitudes, personal activity and religiosity).

The biological preconditions for the development of emotional intelligence of future primary school teachers, its age patterns of development in ontogenesis were characterized.

Based on the application of methods of theoretical analysis, synthesis and generalization the pedagogical conditions for the development of emotional intelligence in future primary school teachers are substantiated (future teachers' understanding of the essence of emotional intelligence as an important component of personal self-realization and successful professional activity; creating a favorable educational environment in the educational institution; introduction of active forms, methods and means of its development into the educational process of a higher education institution).

The conclusion is made about the need to find active forms, methods and means of developing emotional intelligence in future primary school teachers.

Key words: Emotional Intelligence, development, personality, a future primary school teacher, factors, pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакції 10. 10. 2020 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 12

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М.

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 29.10.2020 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,7. Замовлення №204/1. Наклад 300

I – 66   **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 12. / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. –
Рівне : РДГУ, 2020. – 299с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
VPM-ПОЛІГРАФ
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57